

Bojová činnosť nemeckého pancierového vlaku č. 62 na Slovensku

TOMÁŠ KLUBERT

COMBAT ACTIVITIES OF GERMAN ARMoured TRAIN No. 62 IN SLOVAKIA
by Tomáš Klubert

*

KAMPFTÄTIGKEIT DES DEUTSCHEN PANZERZUGES NR. 62 IN DER SLOWAKEI
von Tomáš Klubert

Medzi odborníkmi a laickými záujemcami o slovenské vojenské dejiny sa určite nenájde nikto, kto by nevedel o troch povstaleckých IPV „Štefánik“, „Hurban“ a „Masaryk“. Naproti tomu bojové nasadenie nemeckých pancierových vlakov na našom území zostáva až dodnes prakticky neznáme. Pritom len v období od konca augusta do začiatku novembra 1944 pôsobili na Slovensku najmenej tri súpravy. Najviac informácií, hoci značne útržkovitých, máme o pôsobení pancierového vlaku č. 62 (*Panzerzug 62*), ktorý sa okrem zaistovania východoslovenských tratí aktívne zapojil do bojov proti partizánom i povstaleckej armáde.

Panzerzug 62 bol v poradí druhým z dvanástich nemeckých pancierových vlakov typu *BP 42*. Všetky súpravy vznikli v období medzi júlom 1942 a júlom 1943 v poľskom Rembertówe (dnes východné predmestie Varšavy), kde sídlilo veliteľstvo Náhradného a výcvikového práporu pancierových vlakov (*Panzerzugs-Ersatz und Ausbildungs-Abteilung*).¹ *BP 42* mali symetrickú zostavu. V strede vlaku sa nachádzala obrnená parná lokomotíva radu *BR 57*, ku ktorej sa z oboch strán pripájal uhoľný tender a päť vozňov: delový (*Geschützwagen*), pechotný (*Infanteriewagen*), delostrelecko-protilietadlový (*Artillerie- und Flakwagen*), plošinový na prevoz tanku (*Panzer-Träger-Wagen*) a predsunutý (*Abstoßwagen*).²

1 Náhradný a výcvikový prápor pancierových vlakov bol v Rembertówe umiestnený od 1. apríla 1942. V júli 1944 ho museli v dôsledku rýchleho postupu Červenej armády evakuovať do českých Milovic, kde zostal až do konca vojny.

2 *Lexikon der Wehrmacht: Eisenbahnpanzerzüge*. In: <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Waffen/eisenbahnpanzerzuge.htm>

Rušne radu *BR 57* sa pôvodne používali pre civilné účely. Boli vyrábané v rokoch 1910 – 1925, mali päť náprav, dĺžku 11,6 m a hmotnosť (bez pancierovania) 69 500 kg.³

Všetky tri typy krytých bojových vozňov (delový, pechotný a delostrelecko-protilietadlový) chránilo pancierovanie hrubé 15 – 30 mm. Boli stavané na typizovaných dvojosových podvozkoch dlhých 12,1 m a vstupovalo sa do nich dverami umiestnenými na bočných stenách. Ďalšie pancierové dvere umiestnené na čelnej a zadnej stene umiestňovali bezpečný prechod medzi vozňami počas jazdy.⁴

Delový vozeň s hmotnosťou 34 000 kg mal v prednej časti umiestnenú otočnú pancierovú vežu, v ktorej bola lafetovaná československá ľahká poľná húfnica 100 mm vz. 14/19, prípadne sovietsky poľný kanón 76,2 mm *F-22*.⁵

Pechotný vozeň mal hmotnosť 32 500 kg. Bol vyzbrojený dvomi múnometmi 81 mm *sGrW 34*, niekoľkými guľometmi a plameňometmi. Pretože vo vagónoch tohto typu bývalo stanovište veliteľa pancierového vlaku, používali sa pre ne alternatívny názov veliteľský vozeň (*Kommandowagen*).⁶

Delostrelecko-protilietadlový vozeň mal v prednej časti otočnú pancierovú vežu s húfnicou 100 mm vz. 14/19 alebo s kanónom 76,2 mm *F-22*. Výzbroj vagóna dopĺňal štvorhlavňový protilietadlový kanón 20 mm *Flakvierling 38*, ktorý bol umiestnený na otočnej platforme v zadnej časti vozňa a jeho obsluhu chránili spredu a z bokov oceľové pláty.⁷ V niektorých prípadoch sa však *Flakvierling 38* nachádzal v zhora odkrytej deväťhrannej otočnej veži so 16 mm pancierovaním.⁸

3 DERELA, M.: Improwizowane pociągi pancerne Służby Ochrony Kolei (SOK). In: <http://pibwl.republika.pl/sok-pl.htm>

4 ŠIMEK, K.: Nemecké pancierové vlaky. In: <http://www.druhasvetova.net/view.php?cisloclanku=2004092607>

5 Tamže.

6 *Lexikon der Wehrmacht: Eisenbahnpanzerzüge.*

7 ŠIMEK, K.: C. d.

8 DERELA, M.: C. d.

Ďalší vozeň, špeciálne upravený dvojnápravový vagón s hmotnosťou 17 000 kg a dĺžkou 10 m, prepravoval tank, ktorý z neho schádzal po sklopnej rampe. Počas presunu bol podvozok tanku aj vozňa chránený oceľovými profilovými traverzami. Tanky sa používali buď na prieskum, alebo pri prenasledovaní nepriateľa, čo značne zvyšovalo akčný rádius pancierového vlaku.⁹ Na *BP 42* „slúžili“ najčastejšie české ľahké tanky *LT-38* alebo francúzske stredné tanky *Somua 35*. Tieto zastaralé stroje už neboli vhodné na nasedenie v prvej línii, ale dobre sa osvedčili v boji proti partizánom. *LT-38* mal štvorčlennú osádku a na komunikáciách dokázal vyvinúť rýchlosť 42 km/h. Bol vyzbrojený kanónom 37 mm *Škoda A7* a dvomi ťažkými guľometmi 7,92 mm *ZB vz. 37*. Hrúbka pancierovania závisela od výrobných verzí a pohybovala sa v rozmedzí 8 – 50 mm. Osádka tanku *Somua 35* pozostávala z troch mužov. Vozidlo malo v otočnej veži lafetovaný kanón 47 mm *SA 35* a ťažký guľomet 7,5 mm *Reibel*, dosahovalo maximálnu rýchlosť 40 km/h a chránil ho pancier hrubý 20 – 55 mm.¹⁰

Na oboch koncoch pancierového vlaku sa nachádzal predsunutý vozeň. Okrem základnej úlohy – iniciovať výbuch míny, ktorú mohol umiestniť nepriateľ pod koľaje – sa požíval na prepravu materiálu potrebného na opravu poškodenej trate.¹¹

Posádka pancierového vlaku typu *BP 42* sa skladala z približne 130 mužov. Rušne i vozne boli kamuflované okrovožltou farbou *Dunkelgelb*, na ktorú sa v niektorých prípadoch nanášali červenohnedé a tmavozelené škvrny rôznych tvarov a veľkostí. V zimných mesiacoch dostávali súpravy operujúce v zasneženom teréne biely náter. Ako imatrikulačné označenie boli na bokoch všetkých ôsmich bojových vozňov namaľované čierne trámové kríže s bielym lemom.¹²

9 ŠIMEK, K.: C. d.

10 BISHOP, Ch. (ed.): *Zbraně druhé světové války*. Praha : 2000, s. 10, 11, 22. Niektoré *BP 42* prevádzali československé ľahké tanky *LT-35* s kanónom 37 mm *Škoda A3* a dvomi guľometmi *ZB vz. 37*, prípadne samohybné húfnice kalibru 105 mm alebo 150 mm.

11 ŠIMEK, K.: C. d.

12 Eisenbahn-Panzerzüge. Typ BP 42 und BP 44. In: http://www.panzerbaer.de/units/wh_bp42-44.htm

Aby mohli *BP 42* operovať na fronte čo najdlhšie, boli k nim prideľované trénové vlaky (*Trosszug*). Skladali sa z dvoch častí: ubytovacej (*Wohnteil*) a zásobovacej (*Versorgungsteil*). Ubytovacia časť pozostávala z jedného alebo z dvoch dôstojníckych vozňov (*Offizierswohnwagen*) a šiestich až desiatich vozňov pre mužstvo (*Manschaftswohnwagen*). Zásobovacia časť tvoril muničný vozeň (*Munitionswagen*), vozeň slúžiaci ako mobilná zbrojnica a dielňa (*Waffen- und Werkstattwagen*), vozeň s náhradnými uniformami (*Bekleidungswagen*), vozeň s potravinami (*Verpflegungswagen*), vozeň s materiálom na opravu trate (*Bau- und Gäretewagen*) a dva plošinové vozne (*Flachwagen*) prevádzajúce zásobovacie kolesové vozidlá (terénny osobný automobil a dvojtonový nákladný automobil).¹³

Počas roka 1944 boli v rámci modernizácie starších pancierových vlakov do všetkých *BP 42* zaradené dve prieskumné dreziny *Panzerspähwagen Panhard 178 (f)*, ktoré vznikli prestavbou francúzskych pancierových automobilov *Panhard AMD-178*.¹⁴ Mali štvorčlennú osádku a dokázali vyvinúť rýchlosť 60 km/h.¹⁵ V otočnej veži niesli kanón 25 mm *SA 34* a guľomet 7,5 mm *Reibel*. Pancierovanie vozidla dosahovalo hrúbku 7 – 20 mm.¹⁶ Pokiaľ dreziny *Panhard* neoperovali nezávisle, bývali prevádzané na predsunutých vozňoch, z ktorých schádzali po špeciálne upravených koľajniciach.¹⁷

V súvislosti s ďalším zvyšovaním bojaschopnosti pancierových vlakov typu *BP 42* sa plánovalo, že do nich budú namiesto predsunutých vozňov začlenené dva protitankové vozne (*Panzerjägerwagen*). Boli to 9,5 m dlhé štvornápravové plošinové vagóny, na ktoré sa inštalovala pancierová nadstavba s vežou stredného tanku *PzKpfw. IV Ausf. H*. Osádku vozňa tvorili traja muži.¹⁸ Pancierovanie veže, v ktorej bol lafetovaný kanón 75 mm

13 Tamže.

14 ŠIMEK, K.: C. d.

15 *Lexikon der Wehrmacht: Eisenbahnpanzerzüge*.

16 Panhard AMD-178. Un article de Wikipédia, l'encyclopédie libre. In: http://fr.wikipedia.org/wiki/Panhard_AMD-178

17 ŠIMEK, K.: C. d.

18 Tamže.

KwK 40 a guľomet 7,92 mm *MG 34*, dosahovalo hrúbku 10 – 80 mm. Protitankové vozne mali síce dostať všetky *BP 42*, ale v dôsledku obmedzených výrobných kapacít ich dostala len časť súprav.¹⁹

O činnosti pancierového vlaku č. 62 pred jeho príchodom na Slovensko je známe len toľko, že od polovice februára 1943 operoval v priestore Charkova. Po ústupe nemeckých vojsk z východnej Ukrajiny sa v apríli 1944 zapojil do ťažkých bojov pri meste Stanislav (dnes Ivano-Frankovsk). Fotografický materiál z tohto obdobia dokladá, že *Panzerzug 62* prevádzal dva *LT-38*, ktorým však chýbal spodný guľomet a strieľňu prekryval 25 mm hrubý kruhový oceľový plát. Delové vozne boli vyzbrojené húfnicami vz. 14/19 a delostrelecko-protilietadlové vozne niesli okrem húfnic rovnakého typu kanóny *Flakvierling 38* chránené čelnými a bočnými pancierovými plátmi. *Panzerzug 62* teda disponoval štrnástimi delovými hlavňami (4 x 100 mm, 2 x 37 mm a 8 x 20 mm).²⁰

Koncom júla 1944 prešiel pancierový vlak č. 62 cez Verecký alebo Užocký priesmyk na vtedajšie maďarské územie a bol zaradený do zálohy armádnej skupiny „Heinrici“ (veliteľ: genplk. Gotthard Heinrici), ktorá tvorila súčasť skupiny armád „Severná Ukrajina“ (veliteľ: genplk. Josef Harpe).²¹

Počas ďalších štyroch týždňov *Panzerzug 62* zrejme neplnil žiadne bojové úlohy. Zmena nastala až vo štvrtok 31. augusta 1944, keď generál Harpe nariadil armádnej skupine „Heinrici“ vykonať operáciu *Kartoffelernte mit Prämie* (Zber zemiakov s prémieu). Pod týmto krycím názvom sa skrývalo odzbrojenie Východoslovenskej armády (veliteľ: gen. II. triedy Augustín Malár) a ďalších slovenských jednotiek rozmiestnených v operačnom pásme *Wehrmachtu*.²² *Panzerzug 62* bol začlenený do bo-

19 Eisenbahn-Panzerzüge. Typ BP 42 und BP 44.

20 Pre porovnanie, bojové súpravy všetkých troch povstaleckých IPV boli vyzbrojené len tromi delami: jedným poľným kanónom 76,5 mm vz. 5/8 a dvomi tankovými kanónmi 37 mm *Škoda A3*.

21 SAWODNY, W.: *Panzerzüge des Deutschen Reiches 1904 – 1945*. Freiburg 2006, s. 347, 362.

22 Operačné pásmo *Wehrmachtu* na Slovensku zahŕňalo od 14. augusta 1944 územie vtedajšej Šariško-zemplínskej župy a okresov Spišská Stará Ves, Kežmarok, Poprad, Levoča, Spišská Nová Ves a Gelnica.

jovej skupiny „Rintelen“ (veliteľ: genpor. Josef von Rintelen), ktorá mala odzbrojiť a internovať príslušníkov slovenských ozbrojených síl na západ od čiar Trebišov – Vranov nad Topľou – Uhorské Raslavice (dnes časť obce Raslavice).²³ Pancierový vlak dostal úlohu zaisťovať železničnú trať Košice – Kysak – Prešov.²⁴

Panzerzug 62 prekročil slovenské hranice zrejme už pred štrnástou hodinou 31. augusta 1944. Zo správ o jeho nasadení na našom území jednoznačne vyplýva, že prinajmenšom do začiatku novembra 1944 do neho neboli zaradené dreziny *Panhard* ani protitankové vozne. O pohyboch ubytovacej a zásobovacej časti pancierového vlaku sa však nezmieňuje žiadny doposiaľ známy prameň. Je preto nanajvýš pravdepodobné, že až do konca septembra 1944 zostali odstavené na košickej železničnej stanici.

Na bojové nasadenie nemusela posádka *Panzerzug 62* dlho čakať. Slánske vrchy medzi Košicami a Prešovom boli hlavnou základňou partizánskej brigády „Čapajev“ (veliteľ: Ivan Kononovič Baľuta-Jagupov), ku ktorej sa v neskorých večerných hodinách 31. augusta 1944 pridalo 333 príslušníkov Poľnej jednotky PÚV (veliteľ: mjr. Jozef Dobrotka) s trinástimi tankami *LT-38*, dvomi samohybnými delami *Marder III Ausf. H*,²⁵ šesťdesiatimi piatimi automobilmi a trinástimi motocyklami.²⁶ Na porade

23 PREČAN, V. (zost.): *Slovenské národné povstanie. Nemci a Slovensko*. Bratislava 1971, s. 551, 512.

24 SAWODNY, W.: C. d., s. 383.

25 Samohybné delo *Marder III Ausf. H* bolo stavané na podvozku tanku *LT-38*, malo štvorčlennú osádku a mohlo vyvinúť rýchlosť 47 km/h. Jeho výzbroj pozostávala z kanóna 75 mm *Pak 40/3* a guľometu 7,92 mm *ZB vz. 37*. Bojovú hodnotu vozidla však vážne znižovala nedostatočná ochrana obsluhy kanóna, ktorý bol lafetovaný v zhora a zozadu otvorenej pancierovej nadstavbe. BISHOP, Ch. (ed.): C. d., s. 44.

26 Poľná jednotka PÚV bola jediným obrneným útvarom Východoslovenskej armády. Mala približne 800 mužov, 46 tankov *LT-38*, 10 tankov *PzKpfw. II Ausf. C*, 16 samohybných diel *Marder III Ausf. H*, osem kanónov 75 mm *Pak 40* a štyri kanóny 50 mm *Pak 38*. Na povstalecké územie sa podarilo prejsť len časti 2. tankovej roty (veliteľ: npor. Ján Achimský) s 13 *LT-38*. Všetky kanóny a ostatné obrnené vozidlá s výnimkou tých, ktoré unikli do Zlatej Bane, boli 31. augusta ukoristené 1944 Nemcami, prípadne ich zničili vlastné osádky.

v horskej obci Zlatá Baňa sa partizáni s dôstojníkmi PÚV dohodli, že najskôr podniknú útok na železničný uzol v Kysaku, po ktorom by sa všetky motorové vozidlá presunuli do širokej Hermanovskej doliny. Najdôležitejším podujatím vojakov a partizánov malo byť dobytie Prešova.²⁷

Na zničenie železničnej stanice v Kysaku a v susednej obci Obišovce bola vyčlenená tanková čata pod velením dôst. zást. asp. Jána Naništu s piatimi *LT-38*, ktorú sprevádzali dva nákladné automobily s partizánmi. Približne dvanásť ďalších príslušníkov brigády „Čapajev“ nasadlo v dvoj alebo trojčlenných skupinách na jednotlivé tanky. V skorých ranných hodinách 1. septembra 1944 sa Naništova čata cez Žehňu, Drieňov a Šarišské Bohdanovce presunula na hlavnú cestu Košice – Prešov. Pri obci Lemešany tankisti zlikvidovali osádku nemeckého osobného automobilu, ktorý vzali do vleku. Onedlho nato natrafili na dva koňmi ťahané vozy s približne desiatimi nemeckými vojakmi a všetkých postrieľali z guľometov. Zdalo sa, že ani útok na kysackú a obišovskú stanicu nebude predstavovať vážny problém. Podľa hlásenia partizánskych prieskumníkov sa tam totiž nachádzala len malá zaisťovacia jednotka.²⁸

J. Naništa na vlastnú škodu tejto správe uveril a po príchode do Obišoviec svoju čatu rozdelil na dve časti. Veliteľské vozidlo nasledované dvomi *LT-38* zamierilo k železničnému mostu nad riečkou Svinka. Zvyšné dva tanky pod velením dôst. zást. asp. Blažej Smoleňa a slob. Gajdoša postupovali k železničnému mostu cez Hornád pri Kysaku. Približne o štvrtej hodine ráno Naništov stroj zničil výstrelom z kanóna strážnu búdku pri obišovskom moste. Práve v tej chvíli sa na trati objavil *Panzerzug 62*, ktorý bol doposiaľ ukrytý v terénnom záreze na sever od kysackej stanice. Pancierový vlak spustil na slovenské tanky paľbu a zasiahol posledný *LT-38* z Naništovej skupiny do palivových nádrží. Vozidlo explodovalo a začalo horieť. Jeho veliteľ des. asp. Ľudovít Urbanec a jeden partizán boli okamžite mŕtvi. Vodičovi strel. Jozefovi Laščekovi, radistovi strel. Rendekovi a nabíjačovi strel. Klúkovi sa podarilo zo zničeného

27 BAJTOŠ, I.: *História slovenského pluku útočnej vozby*. Archív Múzea SNP (ďalej AMSNP) Banská Bystrica, fond XII, sign. 88/87, s. 170.

28 BAJTOŠ, I.: C. d., s. 170, 171.

stroja uniknúť. Všetci boli zranení. Kľuka zakrátko dokonal a Laščeka zajali Nemci.²⁹

Pozornosti delostrelcov *Panzerzugu 62* neunikla ani druhá skupina tankov. Stroj slob. Gajdoša bol zničený a celá posádka zahynula.³⁰ B. Smoleň sa po neúspešnom pokuse nadviazať so zvyškom čaty rádiové spojenie rozhodol ustúpiť do Zlatej Bane. Jeho *LT-38* však pri odbočovaní na cestu Košice – Prešov zapadol do betónového jarku, z ktorého už nedokázal vycúvať.³¹

Naništov *LT-38* sa medzitým s tankom des. Štefana Veselovského a prevážanými partizánmi ukryl pod obišovským mostom.³² I napriek nevýhodnému postaveniu sa rozhodli pokračovať v boji. Pancierový vlak preto vyšiel na most a spustil na nich paľbu z mínometov. Keď po niekoľkohodinovom vzájomnom ostreľovaní začala slovenským tankom dochádzať munícia, rozhodol sa J. Naništa s nepriateľom vyjednávať. Výbuch mínometného projektilu mu však odtrhol obe nohy a veliteľ čaty svojim zraneniam zakrátko podľahol. Približne o jedenástej hodine vystrieľali tanky pod mostom všetku muníciu. Zvyšní vojaci a partizáni sa pokúsili zachrániť útekem, ale do neďalekého vodného mlyna dokázali prebehnúť iba dvaja alebo traja čapajevovci. Ďalšieho partizána pri brodení Svinky zastrelili Nemci a dvaja spáchali samovraždu. Zahynuli aj tankisti strel. Juraj Pavlík a strel. Leško. Štyria príslušníci PÚV (des. Štefan Veselovský, des. Ján Oravec, slob. Ľudovít Kukura a strel. Matvia) boli zajatí. B. Smoleň prešiel so svojou osádkou do obce Gul'vas (dnes Dulova Ves), kde sa pridali k partizánom.³³

Jednotky PÚV v Zlatej Bani nečakali na návrat Nanišotvej čaty a v skorých ranných hodinách 1. septembra 1944 sa presunuli k Hermanovciam nad Topľou. V okolitých lesoch a obciach našli úkryt stovky

29 Tamže, 172

30 Spoločne s des. Gajdošom našli v tanku smrť radista strel. Ľubomír Milanovič, vodič strel. Ján Fundárek a nabíjač, ktorého meno zostáva neznáme.

31 BAJTOŠ, I.: C. d., s. 172, 173.

32 Zvyšní partizáni sa rozutekali už po prvom výstrele.

33 Tamže, s. 173.

d'alších vojakov a dôstojníkov Východoslovenskej armády, ktorí unikli odzbrojeniu. Časť z nich sa okamžite pridala k partizánom a predpoludním vyrazili spoločne s tankistami oslobodzovať Prešov. Na čele kolóny postupovala obrnená jednotka s ôsmimi *LT-38* a dvomi *Marder III* pod velením npor. Dominika Miartuša. Za ňou nasledovali desiatky nákladných automobilov s pechotou.³⁴

Prešov mal pre Nemcov veľký význam. Mesto bolo dôležitým dopravným uzlom, nachádzal sa v ňom štáb bojovej skupiny „Rintelen“, množstvo vojenského materiálu a tisícky internovaných slovenských vojakov. Zničenie komunikačných zariadení a oslobodenie zajatcov by okupantom spôsobilo obrovské problémy. Generál Rintelen však musel počítať s nebezpečenstvom, ktoré predstavovali neodzbrojené časti PÚV a výpadovú cestu do Vranova nad Topľou zabezpečil čatou protitankových kanónov.³⁵ Npor. Miartuš sa vtedy dopusti fatálnej chyby. Namiesto toho, aby kanóny obišiel a zaútočil na ne z tyla, alebo prenechal ich likvidáciu pechote, sa rozhodol podniknúť čelný útok. Dokázal síce nepriateľa zničiť, ale zaplatil za to stratou dvoch *LT-38* a jedného *Marder III*. Potom, ako sa do boja zapojil *Panzerzug 62*, bol nariadený ústup.³⁶

Po návrate do Slánskych vrchov sa všetci vojaci začlenili do novootvorených partizánskych oddielov „Bohdan Chmeľnickij“ (veliteľ: stot. František Adam) a „Ščors“ (veliteľ: mjr. gšt. Elemír Polk). Brigáda „Čapajev“ bola súčasne reorganizovaná na partizánsky zväzok,³⁷ ktorý mal 4. septembra 1944 početný stav 1 074 mužov.³⁸

Partizáni sa neuspokojili s pasívnym budovaním obrany svojich základní. Ničili nemecké zásobovacie konvoje, mosty a komunikačné zariadenia. Keď oddiel „Ščors“ prepadol 3. septembra 1944 železničnú stanicu

34 Tamže, s. 174.

35 S najväčšou pravdepodobnosťou to bola niektorá z troch čiat 1. roty 357. protitankového oddielu 357. pešej divízie (veliteľ: genpor. Josef Rintelen) so štyrmi kanónmi 75 mm *Pak 40*.

36 BAJTOŠ, I.: C. d., s. 174.

37 PLEVZA, V. a kol.: *Dejiny SNP, zv. V.: Encyklopédia odboja a SNP*. Bratislava 1984, s. 63.

38 BAJTOŠ, I.: C. d., s. 175.

v Obišovciach, zasiahol na podporu tamojšej okupačnej posádky *Panzerzug 62*. Partizáni ho údajne poškodili,³⁹ ale spoľahlivosť tejto informácie je veľmi pochybná.

Vo štvrtok 7. septembra 1944 podnikli jednotky generála Rintelena proti zväzku „Čapajev“ rozhodujúci útok. Zúčastnil sa ho aj pancierový vlak č. 62, ktorý od obce Lipníky ostreľoval partizánske obranné postavenia pri Petrovciach a Hermanovciach nad Topľou.⁴⁰

Panzerzug 62 zaisťoval železnicu medzi Košicami a Prešovom aj po rozprášení zväzku „Čapajev“ až do konca septembra 1944, keď ho velenie armádnej skupiny „Heinrici“ prevelilo na ochranu trate Poprad – Štrba.⁴¹ Povstalecké jednotky prítomnosť nemeckého pancierového vlaku v tomto priestore po prvýkrát zaznamenali 6. októbra 1944.⁴² Správy o pohyboch ubytovacej a zásobovacej časti opäť chýbajú, ale obe sa s najväčšou pravdepodobnosťou presunuli z Košíc na popradskú železničnú stanicu.

Najdôležitejšiu úlohu *Panzerzugu 62* na novom bojovom úseku predstavovala ochrana opravy železničného mosta nad sútokom Bieleho a Čierneho Váhu, ktorý 24. septembra 1944 zničili príslušníci obranného úseku „Kosatec“ (veliteľ: kpt.⁴³ Martin Kučera). Presne o týždeň neskôr Nemci nasadili na jeho rekonštrukciu bojovo-nákladný vlak. Tvorila ho obyčajná neopancierovaná lokomotíva, niekoľko vagónov so stavebným materiálom, dva plošinové vozne vyzbrojené kanónmi 37 mm *Pak 35/36*, osobný vozeň s pechotou a plošinový vozeň so zastaralým tankom typu *PzKpfw. IV*. Povstaleckým ženistom sa však podarilo nákladnú časť súpravy vyhodit' do povetria.⁴⁴ Keď o tri dni neskôr zničili aj vozeň s tan-

39 PLEVZA, V.: C. d., s. 531

40 MAZÚCH, M.: *Martin – Ľudovít Kukorelli ako partizán a veliteľ, navždy našim vzorom čapajevovcov. Dotazníky, životopisy a spomienky z bojov proti fašistom jednotlivých príslušníkov v partizánskom zväzku „Čapajev“*. AMSNP Banská Bystrica, fond XII, sign. S 15/78.

41 SAWODNY, W.: C. d., s. 389.

42 Vojenský historický archív (ďalej len VHA) Trnava, fond 1. ČSAS, sign. 4/B/40/5.

43 Dňa 15. septembra 1944 boli v povstaleckej armáde zavedené predvojnové hodnosti, takže zo stotníkov sa automaticky stali kapitáni.

44 VHA Trnava, fond 1. ČSAS, sign. 4/B/35/4.

kom,⁴⁵ okupanti pochopili, že opravu mosta môže zabezpečiť len skutočný pancierový vlak.

Hoci prerušenie železničnej premávky na trati Kráľovany – Poprad spôsobovalo nemeckému veleniu obrovské problémy, musel *Panzerzug 62* na bojové nasadenie pri Kráľovej Lehote čakať vyše tri týždne. Príčinou bol nedostatok sprievodnej pechoty, ktorá by zaisťovala jeho presun cez nebezpečný úsek medzi Štrbou a zničeným mostom. O šiestnástej hodine 20. októbra 1944 zaznamenali povstalecké hliadky prízjazd pancierového vlaku do Východnej, ale už zakrátko sa vrátil do Popradu. Na druhý deň o 18.00 sa *Panzerzug 62* znovu objavil vo Východnej a za ním prišli dve nákladné súpravy s mostovými konštrukciami.⁴⁶ Dlho očakávaná rota 37. práporu leteckej pechoty sa však k pancierovému vlaku pripojila až 22. októbra 1944.⁴⁷

Nasledujúce ráno napadol *Panzerzug 62* spoločne s bojovou skupinou „Wittenmayer“ (veliteľ: *SS-Stubaf.* Friedrich Wittenmayer) obranné postavenia úseku „Kosatec“ pri Kráľovej Lehote. Povstalcom sa síce podarilo pancierový vlak demoláciou trate asi 3 km východne od zničeného mosta zablokovať, ale to mu nezabránilo, aby paľbou svojich kanónov a húfnic podporoval útok peších jednotiek na Malužinú. Na žiadosť kpt. Kučeru ho preto bombardovali dva dvojčlenné roje stíhačiek *La-5FN*.⁴⁸ Nálet nemohol *Panzerzug 62* vážnejšie poškodiť. Keď totiž na svitaní 24. októbra 1944 skupina „Wittenmayer“ obnovila útok na Malužinú, strieľali jeho delá s nezmenšenou intenzitou. Dopoludnia pancierový vlak opäť bombardovala dvojica *La-5FN*. Tentoraz však letci nedosiahli ani jeden úspešný zásah.⁴⁹

V stredu 25. októbra 1944 bojová skupina „Wittenmayer“ Malužinú dobyla. O niekoľko dní neskôr sa *Panzerzug 62* presunul na slovensko-

45 VHA Trnava, fond 1. ČSAS, sign. 4/B/39/5.

46 VHA Trnava, fond 1. ČSAS, sign. 4/B/55/6.

47 PREČAN, V.: C. d., s. 561.

48 STANISLAV, J.: *Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP*. Bratislava 1994, s. 288.

49 VHA Trnava, fond 1. ČSAS, sign. 4/B/58/6.

maďarské pomedzie. Odtiaľ bol koncom roka 1944 odveľený do Poľska, kde ho zakrátko zničili sovietske vojská.⁵⁰

Summary

Panzerzug 62 was the second model of the german armoured train of BP 42 type, which were constructed between July 1942 and 1943. This train was operating until the end of 1943 on the eastern front. After the outbreak of Slovak National Uprising, german commandery of the First Tank Army loaded this armoured train number 62 in order to defend railway trains between Košice and Prešov (from August 31 until September 1944) By the beginning of November 1944 Panzerzug 62 was moved to former Slovak-Hungarian boundaries and by the end of 1944 was moved to Poland, later to be destroyed by soviet troops.

This study is description of the armoured train 62 type and also its usage in military fights against partisans on the Eastern Slovakia, as well as against insurgents army units near to Kralova Lehota.

Autor:

PhDr. Tomáš Klubert, PhD.
Katedra histórie Filozofickej fakulty
Univerzity sv. Cyrila a Metoda
Trnava

Posudzovateľ:

Mgr. Marián Uhrin
Múzeum SNP
Banská Bystrica

⁵⁰ SAWODNY, W.: C. d., s. 389.

Skratky:

- 1. ČSAS** – 1. československá armáda na Slovensku
AMD – Auto Mitrailleur de Découverte (prieskumný guľometný automobil)
Ausf. – Ausführung (verzia)
BR – Baureihe (konštrukčná séria)
BP – Befehlpanzerzug (veliteľský pancierový vlak)
- des. asp.** – desiatnik aspirant
dôst. zást. asp. – dôstojnícky zástupca aspirant (podporučík)
f. – français (francúzsky)
gen. – generál
genpor. – generálporučik
genplk. – generálpukovník
gšt. – generálny štáb
IPV – improvizovaný pancierový vlak
kpt. – kapitán
KwK – Kampfwagenkanone (kanón bojového vozidla)
La – Lavočkin
LT – ľahký tank
MG – Maschinengewehr (guľomet)
mjr. – major
npor. – nadporučik
Pak – Panzerabwehrkanone (protitankový kanón)
Panzerspäh-
wagen – obrnené prieskumné vozidlo
pplk. – podplukovník
PÚV – Pluk útočnej vozby
PzKpfw. – Panzerkampfwagen (tank)
SA – semi-automatique (poloautomatický)
SS-Stubaf. – SS-Sturmbannführer (major)
sGrW – schwerer Granatenwerfer (ťažký mínomet)
sign. – signatúra
slob. – slobodník
Somua – Société d'Outillage Mécanique et d'Usinage d'Artillerie
(Spoločnosť pre mechanické nástroje a výrobu delostreleckých zbraní)
stot. – stotník (kapitán)
strel. – strelník (vojak)
VHA – Vojenský historický archív
vz. – vzor
ZB – Zbrojovka Brno

Obrazová príloha

Celkový pohľad na pancierový vlak typu *BP 42*. Celkom vpredu je predsunutý vozeň, za ním sa nachádza vozeň s tankom *LT-38*, delostrelecko-protilietadlový vozeň s húfnicou 100 mm vz. 14/19 a štvorhlavňovým kanónom 20 mm *Flakvierling 38*, pechotný vozeň, delový vozeň, uhoľný tender a pancierovaný rušeň radu *BR 57*.

Zdroj: <http://www.aopt91.dsl.pipex.com/railgun/Content/Armoured%20Trains/Germany/Overview.html>

Čelný pohľad na *Panzerzug 62*. V popredí vidno tank *LT-38* bez spodného guľometu, ktorý je čiastočne zakrytý maskovacou látkou.

Zdroj: <http://www.kvh.carpathia.sk>

Pohľad do vnútra pechotného vozňa.

Zdroj: <http://www.kvh.carpathia.sk>

Tank LT-38 schádza z vozňa *Panzer-Träger-Wagen*.

Zdroj: <http://www.kvh.carpathia.sk>

Trosky nemeckého bojovo-nákladného vlaku, ktorý povstalci zničili začiatkom októbra 1944 pri Kráľovej Lehote. Vzadu vidno plošinový vozeň so zastaralým tankom typu PzKpfw. IV a osobný vozeň na prepravu pechoty.

Zdroj: <http://www.kvh.carpathia.sk>